

Kovách Imre

(Dez)integráció és (im)mobilitás

Az előadás célja, hogy a kvantitatív és a kvalitatív kutatások figyelembe vételével is áttekintést adjon a projekt integrációval és mobilitással foglalkozó részeinek az eredményeiről. Kiemelt témái a társadalom politikai integrációjának elemei és következményei, a társadalomszerkezet, az egyenlőtlenségek és az integráció évtizedes változásai, a mobilitás és szubjektív megítélésének funkcióváltozása, és egyfajta mérleg a társadalmi egyenlőtlenségek stabilizálására törekvő politikai rendszer és a valós társadalmi változások kettőségéről.

Gerő Márton – Szabó Andrea

A politikai részvétel egy duális modellje felé: mobilizáció, félelem és lojalitás

A politikai részvétel magyarázatára vonatkozó mainstream modellek elsősorban amellel érvelnek, hogy a részvétel a különböző (anyagi, kapcsolati vagy pszichológiai) erőforrások függvénye. Különösen a választási részvételtől eltérő, civil szervezeti és a tiltakozásokban való részvétel esetén az a fő állítsa ezeknek a modelleknek, hogy minél inkább rendelkezik valaki az adott erőforrásokkal, annál nagyobb eséllyel köteleződik el valamilyen részvételi tevékenység mellett. Az elmúlt évek jobboldali, szélsőjobboldali és populista mozgalmainak és pártjainak sikeressége azonban erősen megkérdőjelezi ezt a tételt: ezek a pártok és mozgalmak ugyanis nagy arányban képesek a „klasszikus” civil vagy tüntető profiljától eltérő jellegzetességekkel bíró csoportok mobilizációjára is. Továbbá még a demokratikus értékeket hangsúlyozó mozgalmakban és szervezetek esetén is elképzelhető, hogy a növekvő polarizálódás és ellenségképzés az eddig hangsúlyozott mozgósítási mechanizmusoktól eltérő folyamatokat indít be.

Éppen ezért prezentációnkban amellel érvelünk, hogy a mozgósítás eddigi, elsősorban a szociodemográfiai tényezőkre és erőforrásokra koncentráló modelljeit ki kell egészítenünk olyan tényezőkkel, amelyek a félelem, a lojalitás, a gyűlölet és a regresszív csoportmechanizmusok szerepét vizsgálják.

Ezt a kiegészített modellt az MTA TK által vezetett Mobilitási Centrum által 2018-ban 2700 fő megkérdezésével felvett vizsgálat alapján mutatjuk be.

Hajdu Gábor – Huszár Ákos – Kristóf Luca

Mobilitás és társadalmi integráció

Tanulmányunkban a társadalmi mobilitás és a társadalmi integráció közti kapcsolatot vizsgáljuk. Sorokin klasszikus disszociatív tézise a társadalmi mobilitás negatív hatásait feltételezi: a mobil egyéneknek sérülnek a társas kapcsolataik és a jóllétük. Eredményeink nem támasztják alá ezt a feltételezést. A társadalmi integráció több indikátora szerint (pl. társadalmi részvétel, szubjektív társadalmi fontosság, családi kapcsolatokkal való elégedettség) a felfelé mobilak, valamint a magas státuszban immobilak vannak a legkedvezőbb helyzetben, ami a társadalmi mobilitással szemben a társadalmi státusz szerepére utal. Más esetekben pedig a mobil csoportok mutatói azonosak vagy olykor még jobbak is voltak, mint az immobil csoportoké. Eredményeink tehát nem utalnak arra, hogy a társadalmi mobilitás integrációs problémákat okozna Magyarországon. Sőt, inkább abba az irányba mutatnak, hogy a fölfelé irányuló foglalkozási mobilitás a legtöbb esetben kedvező módon függ össze mind a társas kapcsolatokkal, mind a társadalmi részvétellel, mind pedig az integráltság szubjektív érzésével.

Győri Ágnes – Balogh Karolina

Iskolázottság és integráció

Az előadás központi kérdése, hogy a generációk által elért legmagasabb iskolai végzettség összevetésével mért intergenerációs mobilitás hogyan változtatja meg az egyéni társadalmi integráció mechanizmusait. Annak ellenére, hogy az iskolai mobilitás széles körben kutatott terület, kevés példát találunk arra, hogy azt a társadalmi integráció összefüggésében vizsgálják. Kutatásunk hozzáadott értékét nemcsak az integráció széleskörűen értelmezett dimenziói és az iskolai mobilitás erre gyakorolt hatásának elemzése jelenti, hanem a folyamat időbeli alakulásának – az iskola integráló erejének – vizsgálatával árnyaltabb képet adunk a mechanizmus működéséről. Elemzésünkhöz a Magyar Tudományos Akadémia Kiválósági Együtműködési Program, Mobilitás Kutatási Centrum projekt keretében, országosan reprezentatív mintán készült kérdőíves felvétel adatait használtuk (N=2700).

Dávid Beáta

Gondolatok és kérdések a barátok száma és az integráció összefüggéséről 30 év távlatában

A prezentáció kiindulópontja a 2018-as KEP adatfelvétel alapján készült kézirat: *Kapcsolatok, származás és integráció*. A személyes kapcsolatok, különösen a baráti kapcsolatok, pontosabban a barátok számának alakulása 30 éves távlatban áll a rendelkezésünkre. A 2018-as eredmények különösen az integráció szempontjából tűnnek izgalmasnak, számos kérdést és kutatási irányt vetnek fel. Előadásomban ezeket az összefüggéseket, kérdéseket járom körül.

Csizmady Adrienne – Győri Ágnes – Kőszeghy Lea

Lakásutak – lakásmobilitási minták

Magyarország azon országok közé tartozik, ahol a lakások több mint 90%-a magántulajdonban van, mely egyrészt jelentősen befolyásolja a mobilitási hajlandóságot. A tulajdon bizonyos értelemben helyhez köti a családot, amennyiben csökkenti a területi mobilitási hajlandóságot. Másrészt meghatározza főleg az alacsonyabb státuszúak, illetve a fiatalok lakásújtait, korlátokat állítva a lakásvásárlás elé.

Előadásunkban tipizáljuk a lakáshoz jutás lehetséges útjait, és felvázoljuk a különböző lakásmobilitási utak legmeghatározóbb tényezőit. Majd egy csoportot kiemelten is megvizsgálunk; a tulajdonosból bérlővé váló csoportot. Vagyis azokat, akik a lakástulajdonosi szektorból a bérelti szektorba kényszerből léptek át. Elemzésünkhöz az MTA TK Szociológiai Intézete által 2015-ben és 2018-ban, országosan reprezentatív mintákon végzett kérdőíves kutatások adatait használtuk. Leíró elemzések mellett magyarázó modelleket vizsgáltunk, azaz az okokra rávilágító regressziós számításokat is végeztünk.

A lakástulajdonosi és a bérelti szektor közötti – különösen a kényszerű – lakásmobilitást meghatározó tényezők részletes feltárása azért fontos, mert ezek ismerete segíthet megalapozni azokat a lakás- és szociálpolitikai döntéseket, amelyek a kevés vagy éppen semmi erőforrással sem rendelkező háztartások lakhatási problémáit, kockázatait enyhítik.

Czibere Ibolya

Mobilitás és immobilitás a lokális terekben

Előadásomban bemutatom a Debreceni Egyetemen zajló mobilitás- és immobilitásvizsgálatokat, négy kvalitatív kutatás és 215 félig strukturált interjú eredményeire alapozva. (1) Összegzem az *aprófalvakban élő fiatalok* immobilitásának okait, az elsődleges települési kötődési szempontokat, a feltárt összefüggések legfontosabb irányait. (2) Bemutatom az agrárgazdák helyben kialakított foglalkoztatási elveit, és ezek hatását a *betanított munkatevékenységeket végző falusi munkavállalók* területi mozgásaira, valamint a munkaerő megszerzéséért zajló helyi versenyben a munkaerő helyben maradását célzó, gazdák által kínált ösztönző („cafeteria”) juttatásokra. (3) Kitérek a *lokálisan integrált kisvárosi csoport* által a település (kisvárosi) miliójét meghatározó közösségiség, polgárosulás, identitástudat társadalmi-kulturális jellemzőire. (4) A *nagyvárosi mobilitási formák* közül a rugalmas, kreatív, nem tipikus működésű *startupok*, valamint a nem piaci szempontokat érvényesítő *társadalmi innovációk* körében feltárt összefüggéseket mutatom be.

Váradai Monika – Kovai Cecília – Németh Krisztina – Vigvári András

Az (im)mobilitás dinamikái

A szorosan vett közpolitikai összefüggések elemzési kereteiből kilépve az előadás a közfoglalkoztatás (im)mobilitásra gyakorolt hatásait az (im)mobilitási törekvések és (im)mobilitási képességek elméleti kereti között (*aspirations - capabilities framework*) tárgyalja. Kiinduló feltételezésünk, hogy mobilitás és immobilitás kölcsönösen feltételezik egymást, dinamikájuk, jelentésük és jelentőségük egy-egy ember és család, lokális közösség életében változik a strukturális viszonyok és folyamatok, illetve az egyes életszakaszok sajátosságainak függvényében. Mindebből fakadóan a közfoglalkoztatás (im)mobilitásra gyakorolt hatását a strukturális feltételek változására figyelemmel és az egyének/családok (im) mobilitástörténeteibe ágyazottan érdemes értelmeznünk. Az (im)mobilitási törekvések és képességek elmélete olyan hasznos és egyszerű elemzési keretet nyújt, amelynek segítségével egyéni, családi szinten feltárhatók a mobilitáshoz és immobilitáshoz kapcsolódó érdekek, értékek, stratégiák és azok viszonya az (im)mobilitást támogató és akadályozó strukturális tényezőkhöz.

Balogh Karolina – Győri Ágnes – Kovách Imre – Megyesi Boldizsár

Vidékiek a magyar társadalomban

A vidékiek nagy aránya a magyar társadalomban ismert módon magas a folyamatos csökkenés ellenére is, aminek a társadalomszerveződés, a társadalmi és politikai integráció, de például az innovációs potenciál szempontjából is nehezen túlbecsülhető jelentősége van.

Mi a helye a vidékieknek a magyar társadalomban? Mi a vidéki kötődésűek valós aránya, és ennek mi a következménye a társadalom szerkezetére? Milyen sajátos minőséget jelent a vidék társadalma, a városokba költöző falusiak és vidéken letelepedő városiak együttesen kétféle csoportjai, a törzsökös városiak és vidékiek? Az előadáshoz használt tanulmány az integrációval és mobilitással foglalkozó adatfelvétel alapján tesz kísérletet a vidékiek arányának a megállapítására és a felsorolt kérdések elemzésére, amelynek az eredményei nem egy esetben mondanak ellent a közvéleményben és a tudományos köztudatban is uralkodó nézeteknek.

Papp Z. Attila – Kovács Eszter

Hétvégi iskolák diaszpórában

Előadásunkban az angliai új magyar diaszpóra intézményesülésének folyamatát elemezzük a hétvégi magyar iskolák példáján keresztül. Angliában a kétezres évek elején vagy az első évtizedben – ismereteink szerint – 23 hétvégi iskola jött létre, a 2018–2019 folyamán zajlott terepmunkánk során ezek 12 képviselőjével készítettünk interjúkat. Elemzésünk fókuszában három témakör áll: 1. az iskolák létrehozásának körülményei és a működtetők világa, avagy milyen mintázatok figyelhetők meg az újonnan alakult hétvégi magyar iskolák megalakulása körül; 2. mennyiben tekinthetők ezek a kezdeményezések iskoláknak, és milyen viták keretezik a vizsgált intézmények profilját; 3. hogyan alakul az önmagát alulról megszervező diaszpóra kapcsolata az anyaországi diaszpórapolitikával.

Feischmidt Margit

Társadalmi mobilitás transznacionális térben

A kutatás célja – kapcsolódva a TK Mobilitás Kutatási Centrum munkájához – feltárni, hogy a transznacionális mobilitás növeli-e a társadalmi mobilitást, a társadalmi együttműködésre való képességet, a társadalmi felelősségtudatot, avagy inkább szociális bezárkózást eredményez. A Magyarok Németországban Kutatást 2017-ben kezdtük, amikor a Berlini Humboldt Egyetem Migráció- és Integrációkutató Intézetével való együttműködésben (<https://www.bim.hu-berlin.de/>) online kérdőíves vizsgálatot végeztünk, és interjúkat készítettünk Berlinben és Münchenben. A kutatás második, 2019-ben zajló szakaszában a KEP keretében az interjú adatfelvételt folytatjuk. Az előadás elsősorban a folyamatban lévő interjú adatfelvétel első eredményeit dolgozza fel a téma következő dimenzióit érintve: (1) Vándorlás előtti élettörténet; (2) Migráció motivációi, mérlegelés és döntés(ek); (3) Munka Németországban; (4) Társas kapcsolatok, integráció; (5) Németországban élő magyarok közösségei; (6) Magyarországi kötődések változásai; (6) Viszony a migrációval kapcsolatos közéleti vitákhoz.

Kováts András – Kovács Eszter – Papp Z. Attila

Magyarok külföldön. Egy online felmérés első tanulságai

2019 nyarán a TK Kisebbségkutató Intézet online kérdőíves kutatást végzett a külföldön élő magyarok körében. A kutatás annak a 2014-ben készült online kérdőíves felmérés folytatásának is tekinthető, amely kifejezetten az Angliában élő magyarok migrációs tapasztalatait és angliai integrációját mérte fel. A 2019-es felmérés célja az volt, hogy kvantitatív módszerrel ismereteket szerezzünk a közbeszédben sokat tematizált külföldön élő magyarok valós élethelyzetéről, migrációs döntéseiről és jövőbeli terveiről. Az előadásban a survey vizsgálat első eredményeit mutatjuk be, különös tekintettel a válaszadók földrajzi megoszlására, a migrációs döntést befolyásoló tényezőkre, a migrációt megelőző és jelenlegi gazdasági aktivitás összehasonlítására, illetve a befogadó országbeli integráció mértékére.

Zakariás Ildikó

Szolidaritás játékonysági keretben. Az érdemesség többdimenziós mintázatai

Az erőforrások elosztása szorosan összekapcsolódik morális ideológiákkal és elképzelésekkel, amelyek megindokolják, hogy mely egyének és csoportok hogyan részesüljenek ezekből az erőforrásokból. E morális ideológiákat jelentős mértékben a társadalompolitika, az állami újraelosztás szabályozása alakítja. Fontos azonban, hogy ilyen morális diskurzusok és ideológiák a politikai és közpolitikai szférán túl, azoktól részben függetlenül, a hétköznapi értelmezésekben és interakciókban is működnek, meghatározva az erőforrások elosztási viszonyait a mindennapokban. Kutatásunkban e morális ideológiák működését a civil társadalom intézményes környezetébe ágyazva vizsgáljuk, kvantitatív módszerekkel. Azt elemezzük, hogy e különféle rászorultságokról és érdemességről szóló ideológiák hogyan tükröződnek egyes célcsoportok jótékony támogatásában (önkéntes munkával vagy adománnyal) és a jótékonyosság iránti attitűdökben; valamint azt is vizsgáljuk, hogy a különféle célcsoportok támogatása milyen társadalmi mintázatokat alkot. Egy 2018-ban készült felmérés adatbázisát elemezzük, amely egy a magyarországi felnőtt lakosságra reprezentatív 2700 fős mintára épült.

Husz Ildikó – Kopasz Marianna

A szociális szakma szerepe a társadalmi mobilitás elősegítésében

A társadalom legalsó rétegeiben a hátrányok halmozódása és egymást erősítő jellege nehezíti a felfelé irányuló társadalmi mobilitást. A szegénységi ciklus megtöréséhez nem elégségesek a megfelelő szintű szociális transzferek, de elérhető, magas színvonalú és egymással jól kooperáló helyi intézményekre, szolgáltatásokra is szükség van. Az utóbbi időben a leszakadó rétegek komplex esélyhátrányainak kezelésében, különösen pedig a prevencióban egyre nagyobb szerepet kap a szociális szakma. Kutatásunkban azt vizsgáljuk, hogy a családokkal közvetlen kapcsolatban lévő szociális szakemberek, a családsegítők mennyiben és milyen feltételek mellett tudják érdemben segíteni a társadalmi mobilitás céljának elérését. Az elemzés alapjául egy, a Mobilitás Kutatási Centrum támogatásával megvalósult kérdőíves felmérés szolgál, amely a szociális munkások munkakörülményeiről, szegénységgel kapcsolatos nézeteiről és a szegénység leküzdésének eszközeiről gyűjtött adatokat.

Az előadásban a kutatás első fázisának eredményeit mutatjuk be. Elemezzük a szociális szakemberek szegénység-percepcióit, azok struktúráját, valamint azt, hogy a szegénység-percepciókat mennyiben magyarázzák a szociális munkások egyéni szintű ismervei és mennyiben annak a helyi gazdasági-társadalmi-politikai kontextusnak a jellemzői, amelyben tevékenységüket végzik. Végül kitérünk arra, hogy hogyan gondolkodnak a szociális munkások a saját szerepükről a szegénység leküzdésében és a mobilitási esélyek megteremtésében.

Köllő János – Csáki Anikó – Kőműves Zsófia – Márk Lili – Mészáros Mercedesz Élet a börtön után

Miközben a magyar népességnek egy-egy időpillanatban mindössze 0.18 százaléka van börtönben, a börtönviseltek számaránya a férfi népesség több széles csoportjában (érettségivel nem rendelkező munkanélküliek, romák, hajléktalanok) eléri vagy meghaladja a 10 százalékot. Számításaink szerint a magyar férfi népesség közel 7 százaléka fogja megjárni a börtönt 65 éves koráig, és ez az arány az iskolázatlan, ezen belül a roma népességben ennél sokkal magasabb, az utóbbi esetben valószínűsíthetően eléri a 20 százalékot.

A szabadultak több mint 60 százaléka dolgozott legalább egyszer legális munkaviszonyban, de a munkában töltött idő a 25 százalékot sem éri el. A tipikus szabadult a megfigyelt időszak több mint felében nem dolgozott és transzferekben sem részesült.

A szabadultakat a munkatársaikhoz hasonló bérszinten foglalkoztatják, és nem mutatható ki a fogvatartáshoz köthető „kereseti büntetés” sem, a szabadultak – foglalkozáson belül – ugyanannyit keresnek, mint a börtön előtt állók. Ettől markánsan különböznek azok a vállalatok és munkakörök, amelyek alkalmaznak, illetve nem alkalmaznak volt fogvatartottakat. Hálózatkutató eszközökkel megvizsgáltuk, hogy a felvevő vállalatnál dolgozik-e olyan személy, aki a szabadultról információval szolgálhatott. Azt találtuk, hogy ha van ismerős, akkor a kezdő napi bér nem magasabb, de a bér erőteljesebben emelkedik; a munkahely tartósabb, a foglalkozási mobilitás pedig gyakoribb. Elemzésünkéből a munka jelenlegi fázisában is adódnak megfontolandó szakpolitikai következtetések.

Rácz Andrea¹

Társadalmi mobilitás – életminőség – szociális munka

A *Szociális és gyermekvédelmi ellátórendszer működési mechanizmusai* c. kutatásunk² kvalitatív és kvantitatív módszertanra épül, és a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi rendszer feladatellátását vizsgálja az Észak-Magyarországi régió egyik fejletlen kistérségében különböző településnagyságú területeken és a budapesti agglomerációhoz tartozó városokban. A kutatás célcsoportját egyfelől a különböző problémákkal küzdő *családok* (gyermekvédelemmel érintett gyermekek és családjaik, pszichoszociális fogyatékossgal élők, szenvedélybetegek) adják, másfelől a velük dolgozó *szakemberek*, illetve a *helyi döntéshozatalban érintett szereplők*. Előadásunkban a helyi szakemberekkel, döntéshozókkal és kliensekkel készült interjúk alapján az alábbi kérdésekre keressük a választ: a különböző szociális problémákkal küzdő családok esetében az ellátórendszer hogyan reflektál a kliensek helyzetére? A szakemberek milyen eszközkészlettel dolgoznak, milyen a szakmai szemléletük? Általában a segítő rendszer hogyan szolgálja a kliensek életminőségének javítását, a mobilitási esélyeik növelését Magyarországon? Az előadás fókuszában a segítő rendszer működése, ezek életminőség javítására és a mobilitási esélyek növelésére gyakorolt hatásának vizsgálata áll. A szociális, gyermekjóléti- és gyermekvédelmi rendszer diszfunkcionális működési mechanizmusainak feltárása által kijelölhetők azok a fejlesztési irányok, amelyek egyfelől rendszerszinten hozzájárulnak a professzionális működéshez, másfelől pedig a kliensek magas szintű szükségletkezeléséhez, ezáltal a szegénység és társadalmi kirekesztettség csökkentéséhez, a mobilitási esélyek növeléséhez.

1 A szerző az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíjában (2017–2020) részesül, kutatásának címe: *Gyermekvédelmi orientációk a gyermekek jól-létének támogatásában*. Mindezeket kiegészíti *Jóléti pluralizmus, szubszidiaritás, komplementaritás: a gyermekvédelem szolgáltatási funkcióinak és az önkéntes munka lehetőségeinek vizsgálata* c. kutatása, mely az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-19-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával valósul meg. A *Szolidaritás a késő modernitásban* c. OTKA kutatásban pedig az állami gyermekvédelem rendszerében a különböző szolidaritási formák megjelenését vizsgálja (Sik Domonkos OTKA Fiatal Kutatói pályázata - FK 129138, 2018-2020). A fenti kutatások jól illeszkednek tematikailag a bemutatandó kutatáshoz.

2 A kutatás az ELTE TáTK Szociális Munka Tanszékén valósul meg a *Mobilitás és immobilitás a magyar társadalomban* (MTA Kiválósági Együtműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum) elnevezésű projektje keretében.